

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2011:15
ARKEOLOGISK UTREDNING

Särskild utredning vid Björksta-Åby

Ettapp 2

Västmanland, Björksta-Åby 4:1, Björksta socken, Västerås kommun

Therese Ekholm & Leif Karlenby

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2011:15
ARKEOLOGISK UTREDNING

Särskild utredning vid Björksta-Åby

Ettapp 2

Västmanland, Björksta-Åby 4:1, Björksta socken, Västerås kommun

Therese Ekholm & Leif Karlenby

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019–609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

Omslag: Resterna efter den så kallade rökkuren. Foto Leif Karlenby.

©2011 Arkeologgruppen

Arkeologgruppen rapport 2011:15
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Gävle 2011.
Medgivande I 2010/0829.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	4
Inledning.....	5
Områdesbeskrivning.....	7
Kulturhistorisk bakgrund.....	7
Syfte och metod.....	8
Resultat.....	8
Utvärdering av undersökningsplan.....	9
Referenser.....	9
Administrativa uppgifter.....	11
Bilaga 1 Schaktbeskrivningar.....	12
Bilaga 2 Anläggningsbeskrivning.....	12

Sammanfattning

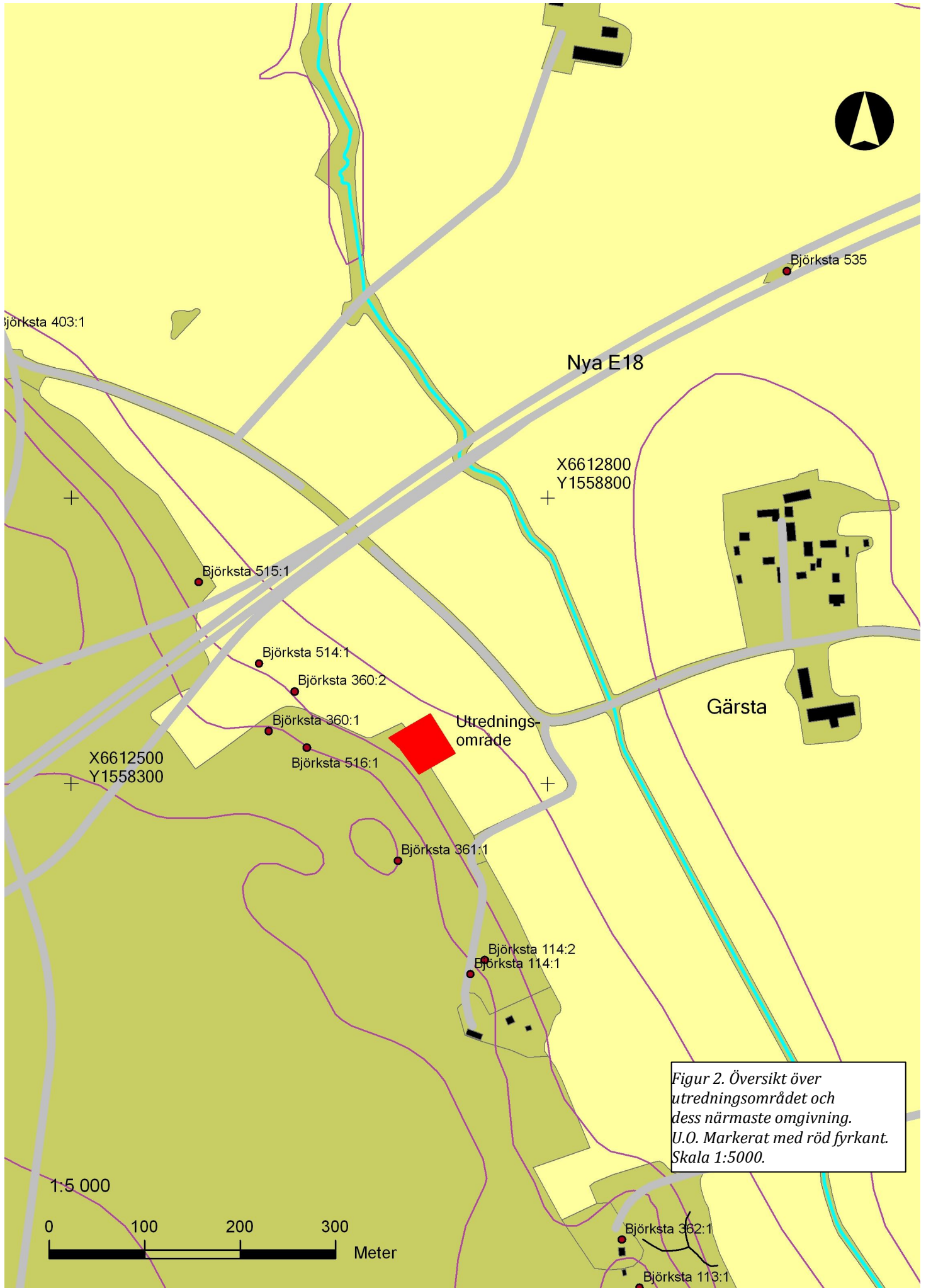
Arkeologgruppen i Örebro AB genomförde en arkeologisk utredning i Åby 4:1, Björksta socken, Västmanland den 18 maj 2011 (se figur 1). En yta av 2365 m² planeras av markägaren att avstyckas för en villatomt. Området ligger strax öster om tidigare registrerade fornlämningar Björksta 360:1-3 samt Björksta 516:1. I de schakt som grävdes fanns inga fornlämningar. Strax väster om exploateringsytan fanns resterna efter en så kallad röckur, där man kallrökt fläsk fram på 1960-talet.

Figur 1. Karta över Västeråsområdet med den aktuella platsen markerad med en röd prick. Kartan är inte skalenlig.

Inledning

På uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanlands län har Arkeologgruppen AB genomfört en särskild utredning etapp 2 inom del av Björksta-Åby 4:1, Björksta socken i Västerås kommun, Västmanland. Eftersom området är rikt på fornlämningar och närheten till främst Björksta 360:1 och Björksta 361:1 kunde innebära att också det aktuella området innehöll fornlämningar har Länsstyrelsen ansett det nödvändigt med en särskild arkeologisk utredning i området. Denna berörde en del av fastigheten 4:1 som är tänkt att avstyckas till villatomt. Ytan är 2365 m² stor och finns markerad med rött på figur 2. Platsen är delvis belägen i gammal åkermark – som under de senaste åren planterats med energiskog – och delvis i skogsterräng. Energiskogen på åkermarken inom exploateringsområdet hade avlägsnats av markägaren före undersökningen.

Figur 2. Översikt över utredningsområdet och dess närmaste omgivning. U.O. Markerat med röd fyrkant. Skala 1:5000.

Områdesbeskrivning

Platsen ligger i den östra kanten av ett större skogsklätt höjdparti som vetter mot åkermarken på den vida slätten i Björksta socken. Landskapet är en typisk representant för odlingslandskapet i Mälardalen med större och mindre lerslätter uppsplittrade mellan morän- och bergspartier med skog. I åkermarken finns också åkerholmar där ofta fornlämningar förekommer i form av enstaka gravar eller gravfält. I åkermarken förekommer också fornlämningar, då ofta i form av överplöjda boplatser. Den större delen av området, som tidigare varit åker (figur 3), var före undersökningen bevuxen med energiskog och en smal remsa i den västra delen bestod av blandskog. Denna del låg i en sluttning med stark lutning och väster därom reste sig en moränrygg som var mellan 10-15 meter högre än åkermarken.

Figur 3. Översikt över den östra delen (åkerpartiet) av området.

Kulturhistorisk bakgrund

Fornlämningsbilden i området domineras av Östens hög och på upplandssidan av en motsvarande hög som tillskrives Blot-Sven. Båda figurerna är tveksamma som historiska personer (Nerman 1963). Högarna och andra gravar, gravfält och boplatzlämningar i närheten visar emellertid att området varit en centralplats under äldre och yngre järnålder.

Väster om undersökningsområdet finns registrerat två stensättningar, ett eventuellt röse, en boplatsyta samt ett soldattorp. Stensättningar och hägnader finns även någon kilometer söder om undersökningsområdet i Svärdstorp och Lyckan i Ytterberga, Björksta socken (Karlenby 2011).

Ovanför undersökningsområdet finns registrerat ett par stensättningar (Björksta 360:1 och 361:1) ett borttaget röse där brända ben och keramik påträffats (Björksta 360:2) samt en förmodad boplatsyta (Björksta 516:1) strax söder om Björksta 360:1.

Syfte och metod

Den arkeologiska utredningen syftade till att undersöka om det fanns fornlämningar inom det aktuella exploateringsområdet som inte syntes ovan mark. Resultatet ska utgöra besluts- och planeringsunderlag för samhällsplanering och Länsstyrelsens beslut.

En grävmaskin med en 1,8 meter bred slänskopa användes för schaktningsarbetet. I den gamla åkermarken i öster drogs fyra schakt (OS202, OS203, OS206 och OS214) parallellt med varandra i SV-NO riktning. I den västra delen drogs tre schakt i skogskanten (OS215, OS216 och OS217) i SO-NV riktning och ett schakt (OS219) i OSO-VNV riktning. Matjordslagret schaktades av ned till orörd mark och djupet varierade mellan 0,1 och 0,3 meter. Längden på schakten i den gamla åkern varierade mellan 21 och 24 meter och schakten i skogen var mellan 5 och 19 meter långa. Dessa mättes in med GPS och registrerades i programmet Intrasis.

Resultat

I schakten framkom inga spår av fornlämningar men resterna efter en rökkur (A 218) var belägen strax väster om undersökningsområdet i närheten av OS219 (se figur 4 samt omslagsbild). Byggnaden var i bruk fram på 1960-talet då man kallrökte fläsk i huset. Enligt nuvarande ägare var huset endast en meter i sida och ut från detta sträckte sig en rökgång nedför backen. Huset avlägsnades 1993 och kvar finns ett hål i marken

fyllt med tegel och taktegel samt rökgången täckt av flata stenar. Vid ingången från fyrgropen finns en järnskoning bevarad.

Utvärdering av undersökningsplan

Syftet med utredningen var att klargöra om det i området fanns fornlämningar som inte var kända samt att ta fram underlag för besluts- och planeringsprocessen inom samhällsplanering och inför kommande arkeologisk undersökning.

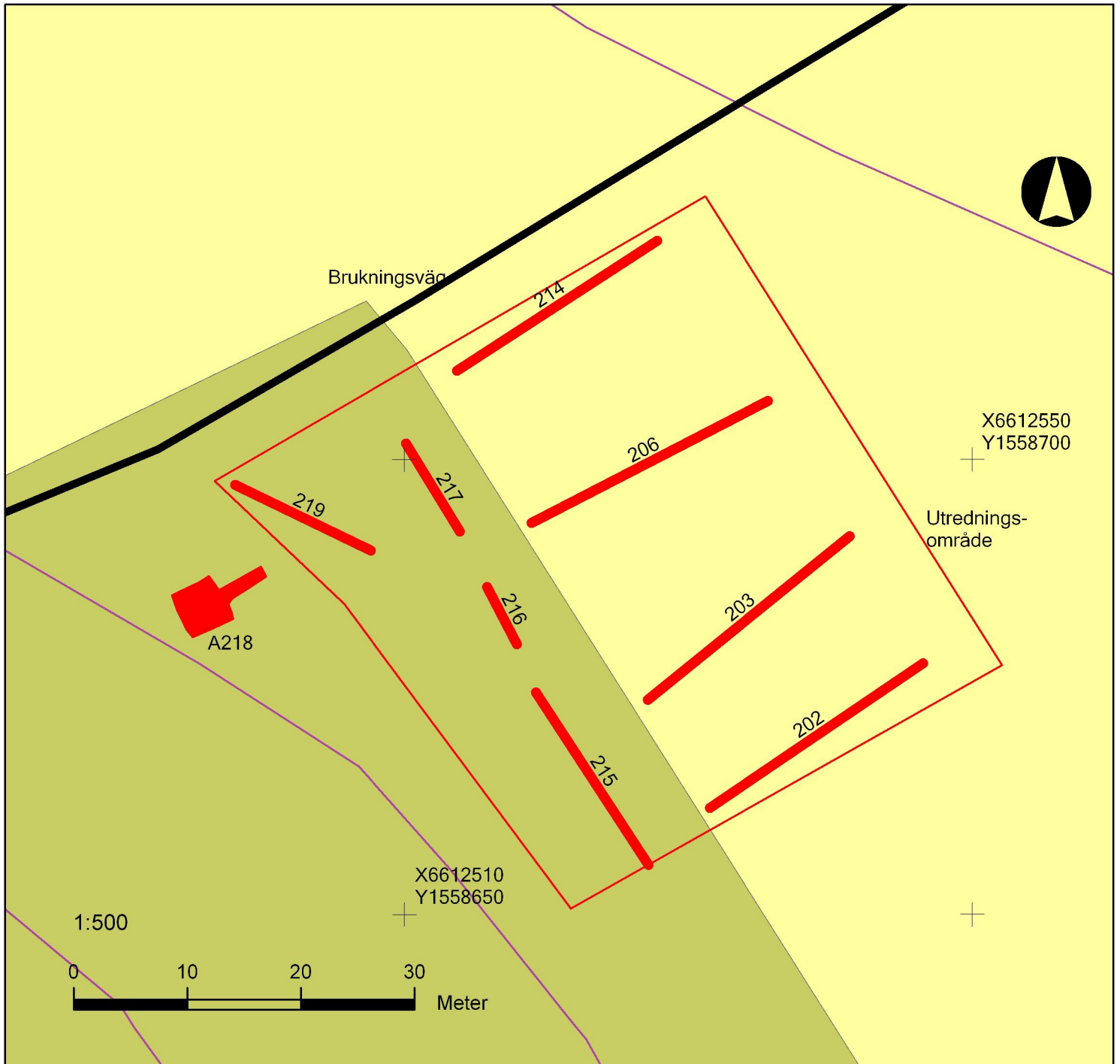
Utredningen kunde visa att det inom utredningsområdet inte fanns några fornlämningar. Strax intill, men utanför området, påträffades en yngre agrar lämning i form av en rökkur (rökbastu) för kallrökning av fläsk. Denna revs 1993.

Utredningens resultat motsvarar syftet som uttrycktes i UP och förfrågningsunderlag.

Referenser

Nerman, B. 1963. Var låg centrum i Fjädrundalands småkungadöme? *Fornvännen* 98.

Karlenby, L. 2011. *Schaktning vid Lyckan. Antikvarisk kontroll inför avloppsanläggning Västmanland, Ytterberga 1:4 och 2:1 i Björksta socken, Västerås kommun, Björksta 113:1-2 och 362:1*. Arkeologgruppen AB rapport 2011:03. Örebro.

Figur 4. Plan över de grävda schakten samt rökkuren (A218), belägen strax utanför undersökningsytan. Skala 1:500.

Administrativa uppgifter

Landskap: Västmanland
Län: Västmanlands län
Kommun: Västerås kommun
Socken: Björksta socken
Fastighet: Björksta-Åby 4:1

Arkeologgruppens diarienummer: Ag2011_10
Länsstyrelsens diarienummer: 431-447-11
Projektnr: 2011_10
Fornlämningsnr: Björksta 360:1-2, 361:1, 514:1, 515:1 och 516:1

Projektgrupp:
Leif Karlenby och Therese Ekholm

Undersökningstid: 11-05-18
Fälttimmar: 16 timmar
Exploateringsyta: 2365 m²
Undersökt yta: 137 löpmeter, 247 m²
Läge: Ekonomiska kartan, blad 11H 2b
Koordinatsystem: RT 90 2,5 gon V

Dokumentationshandlingar som förvaras i ATA, RAÄ, Stockholm:

-

Digitalt arkiv:
Digitala data förvaras tillsvdare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd:
Inga fynd.

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar

OS202. 23 m långt, 1,8 m brett, 0,2-0,3 m djupt. Matjord, därunder glacial lera 10 m i väst, övrigt postglacial lera. Inga anläggningar, inga fynd.

OS203. 23 m långt, 1,8 m brett, 0,2-0,3 m djupt. Matjord, därunder glacial lera 10 m i väst, övrigt postglacial lera. Inga anläggningar, inga fynd.

OS206. 24 m långt, 1,8 m brett, 0,2-0,3 m djupt. Matjord, därunder glacial lera 7 m i väst, därefter postglacial lera. Inga anläggningar, inga fynd.

OS214. 21 m långt, 1,8 m brett, 0,2-0,3 m djupt. Matjord, därunder glacial lera 10 m i väst, öster om postglacial lera. Inga anläggningar, inga fynd.

OS215. 19 m långt, 1,8 m brett, 0,1 m djupt. 0,1 m torv och mylla, under detta sand. Inga anläggningar, inga fynd.

OS216. 5 m långt, 1,8 m brett, 0,1 m djupt. Torv och mylla, under detta sand och ett markfast block. Inga anläggningar, inga fynd.

OS217. 9 m långt, 1,8 m brett, 0,2-0,3 m djupt. Övertorvad matjord, under detta glacial lera/mjåla, gammal åkerjord. Inga anläggningar, inga fynd.

OS219. 13 m långt, 1,8 m brett, 0,1 m djupt. Torv och mylla, därunder glacial sand. Inga anläggningar, inga fynd.

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivning

A218. Rökkur (rökugn, rökbastu). Anläggningen bestod av en vall 4x4 meter stor runt en kvadratisk grop cirka 2x2 meter stor. I gropen fanns rikligt med taktegel och vanlig tegelsten. I riktning mot nordost och nedför sluttningen löpte en 4-5 meter lång rökgång som var täckt med flata stenar. Invid fyröppningen fanns en fyrgrop och i denna låg en järnskening från fyröppningen.

Enligt markägaren har byggnaden varit runt 1 meter i sida och byggd av vanliga plankor. Den användes till att kallröka fläsk och revs 1993. Den bör ha varit i bruk fram till 1960-talet.